

ressò mont-roigenc

UN CRIT DE SOLIDARITAT: UNA ANÈCDOTA DEL 1940 I UN FET DE 1975

Martí Rom

www.martirom.cat

17-11-2017

Unes setmanes enrere vaig anar a fer una projecció del meu documental “Barraques de pedra seca (a Mont-roig)”, al monestir de Santa Maria a la població de Santa Oliva (Baix Penedès). Quan fa uns mesos m’ho van proposar, em va venir a la ment una anècdota que des de xiquet havia sentit explicar a la meva àvia materna Dolors Ferratjes Tost (Mont-roig, 1902 – Barcelona, 1990). Va succeir el 1940, quan el feixisme espanyol començava aquell llarg període de foscor, conseqüència d’uns militars que s’havien aixecat contra la República, legalment establerta, i van acabar fent una guerra contra Catalunya; el perill per Espanya no sols eren les esquerres (socialistes, comunistes i anarquistes) sinó que també, o principalment, aquella Catalunya que ja volia trencar la sacrosanta unitat d’Espanya.

El 1940 la meva àvia ja feia anys que vivia a Barcelona; s’havia casat amb Francesc Rom Serra (dit “Cisquet”), dels Rom, que tenien una fusteria a tocar de la plaça de l’Església, que ara és el carrer de Josep Maria Gran i Cirera número 6. Un cop a la setmana, la meva àvia baixava en tren des de Barcelona a Tarragona per visitar el seu germà Josep (Mont-roig, 1905 – 1983) que estava a la presó per allò de “*rojo, separatista y hombre de malos antecedentes*”. Com que les visites tan sols es feien un dia a la setmana, en el tren coincidia amb d’altres dones i familiars del Baix Penedès i el Tarragonès. El mateix passava a la tornada. Els unien els vincles dels que patien la repressió d’un règim dictatorial. Procuraven anar juntes, fent pinya, es sentien més fortes enfront dels continus assetjaments de la parella de la guàrdia civil que vigilava els vagons del tren.

Un dia, tornant de Tarragona, la parella de la guàrdia civil s’atansà a una d’aquelles dones i amb una manera cridanera i intimidatòria li va preguntar què duia a la seva bossa. Aquesta, tremolosa, li contestà: “segonet i blat de moro”. El guàrdia civil li repetí: “¿Le pregunto que hay en la bolsa?”, obtenint la mateixa resposta. A continuació li va repetir varis cops la mateixa pregunta, alternant-la amb l’exigència de “*hable en cristiano*”. Aquella dona terriblement neguitosa sols sabia contestar: “segonet i blat de moro”. Veient que la cosa es posava magra, i sense cap avís previ, tot d’una totes aquelles altres dones van contestar, amb un sol crit: “*salvado i maíz*”. Fou un crit de solidaritat; d’alguna manera fins i tot un crit de llibertat. Juntes van poder aturar la previsible repressió.

Aquesta dona era de Santa Oliva. Vaig començar la presentació del documental sobre les barraques de pedra seca explicant aquesta anècdota. Fou un homenatge a aquelles dones que van viure uns temps difícils.

Josep Ferratjes Tost, aquell germà de la meva àvia, havia estat alcalde republicà (1937-1938) de Mont-roig i delegat de la UGT. Era fill de Josep Ferratjes Munté (Mont-roig,

1878 – 1932), un dels fundadors i president del “Centre Obrer” (1911-1925), aquella entitat social de caire obrerista i republicà coneguda popularment com “L’Obrera”¹. Va tenir una important presència política a Mont-roig fins al 1925 (inicis de la dictadura de Primo de Rivera). Juntament amb els homes d’*El Porvenir Democràtic*, el conegut com Casino de Baix, feien d’oposició a les importants forces carlines de Mont-roig.

A la fi de la Guerra Civil, l’1 d’agost de 1939, Josep Ferratjes Tost fou conduït al camp de concentració de San Marcos de Lleó; se li demanava pena de mort. En el llibre “Presó de Pilats. Tarragona, 1939-1941”, de Joan Ventura Solé (Diputació de Tarragona, 1993), a la pàg. 37, s’hi diu: “n’hi havia d’altres, de detinguts, que arribaven traslladats directament des dels camps de concentració, com el de San Marcos, de Lleó, considerat com a terrorífic per les apallissades de què eren objecte els qui eren cridats a

declarar per denúncies de caire polític. A les esmentades presons de Tarragona (*es refereix a Pilats i a La Punxa*) esperaven torn per presentar-se en un consell de guerra...”. Aquest convent de San Marcos de Lleó, des del 1964, és un Parador Nacional de cinc estrelles. Poc deuen saber molts dels que s’hi allotgen que allí, entre 1936 i 1940, s’hi van matar 1.952 republicans.

Dolors Ferratjes Tost, Francesc Rom Serra i Josep Ferratjes Tost

A la “*Causa general de Tarragona*” que va obrir el règim franquista per depurar responsabilitats, a l’apartat dedicat a Mont-roig, hi consta un informe de la guàrdia civil de Mont-roig, del 2 de juliol de 1941, que esmenta que de “*los dirigentes (republicans), destacándose por su entusiasmo e ideal, como propagandista de esta localidad... José Ferratjes Tost...*”; és el primer de setze noms. Més avall surt citat com un dels alcaldes republicans. No se li imputava cap altre delicte concret.

Per un informe penitenciari sabem que el gener de 1940 estava a la presó de La Vidriera d’Avilès. Aquest era un camp de concentració a les afores d’aquella ciutat. El 3 de febrer de 1940 el van traslladar a Tarragona; primer a Pilats i després a La Punxa. La coneguda actualment com a Torre del Pretori era, des de mitjans del segle XIX, la presó de Pilats, la presó provincial de Tarragona. Durant la Guerra Civil (1936-1939) hi van haver uns cinc-cents presos del bàndol dit “nacional”. Se’n van afusellar vuit. Amb l’entrada de les tropes franquistes a Tarragona, el 15 de gener de 1939, s’iniciarà un llarg període de repressió. Del 1939 al 1948, més de 700 republicans sortiren de la presó per ser afusellats al turó de l’Oliva. Pilats seria la presó provincial fins al 1953. L’altra presó esmentada, La Punxa, estava a l’antic convent dels pares carmelites, al carrer de l’Assalt, entre la Rambla Vella i la Nova. Les dones estaven al convent de Les Oblates, al carrer del Portal del Carro, als darreres de la catedral.

¹ Per a més informació, consultar el llibre “El Centre Obrer de Mont-roig del Camp (1911-1925)” de Francesc Rom Serra i Martí Rom (Cossetània Edicions, 2003), editat amb la col·laboració de l’Associació de Veïns Muntanya Roja de Mont-roig. Aquest llibre parteix d’un text que va escriure el meu avi, Francesc Rom Serra, on s’hi afegixen les informacions fruit de la meua recerca a arxius i diaris.

El 6 de març de 1940 van conduir Josep Ferratjes Tost al consell de guerra; en aquest judici sumaríssim el van condemnar a quinze anys de reclusió. El 17 de febrer de 1942 el van traslladar a la presó Model de Barcelona. Finalment, el 20 de maig de 1943, li van concedir la llibertat condicional. Havia estat uns tres anys i nou mesos a les presons franquistes. Va sortir amb una salut molt feble. Tenia una angina de pit, una obstrucció d'arteries coronàries que produeix un fort dolor degut a una insuficiència d'oxigen al cor. Tota la vida va estar delicat de salut. El 7 de setembre de 1946 li van concedir l'indult. La fi de la pena no va arribar fins al 25 de juliol de 1954, el 19 de setembre de 1955 el dit "*licenciamiento del penado*"), i el 17 d'octubre del mateix any, el certificat de llibertat definitiva. Havien passat setze anys del final de la Guerra Civil.

El tiet Josep, des de finals dels anys cinquanta, vivia en aquella granja avícola on actualment hi ha el número 51 del carrer d'Agustí Sardà. Hi havia una gran portalada que donava al carrer i que permetia entrar en una mena d'espai obert que connectava amb el gran pati central. A l'esquerra hi havia una petita porta que donava al menjador de la casa; la resta d'edificació eren els corrals de gallines i algun magatzem. Quan jo era xiquet i venia de Barcelona anava a visitar el tiet Josep; sempre el trobava assegut al menjador a la mateixa cadira. Ja més gran, un dia el meu avi Cisquet hem va fer adonar que des d'aquella cadira el tiet Josep veia perfectament, a través de la porta del menjador, la portalada del carrer. "Així veu qui entra". Un, que des de xiquet havia sentit la recomanació que allò que pogués escoltar de qüestions polítiques, de la República o del franquisme, no havia de comentar-ho amb ningú, vaig sospitar que aquella frase del meu avi indicava que el tiet Josep sempre estava a l'aguait per si entrava algú aliè. Aleshores em va semblar un xic exagerat.

El 21 de novembre de 1975, una parella de la guàrdia civil de Mont-roig van entrar per aquella portalada del carrer. Anaven a veure el tiet Josep. El dia anterior havia mort el dictador. Li van dir que no fes cap tipus d'activitat, que es reunís amb d'altres com ell, que el tindrien vigilat. No era el cas perquè el tiet, amb setanta anys i la salut molt afeblida, feia anys que tan sols era un antifranquista passiu.

Quan en els temps actuals escolto com a vegades es denigra la reivindicació de la memòria històrica o bé es diu que ja han passat molts anys, que no cal remoure el passat, me'n recordo d'aquells dos guàrdies civils que, trenta-sis anys després de la fi de la Guerra Civil, sí que tenien memòria d'uns fets llunyans. No sé si al tiet Josep aquests també li van dir allò de: "*hable en cristiano*", com van fer aquells altres el 1940 en aquell vagó de tren.